

O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA AKTIV VA PASSIVLARNI BOSHQARISH AMALIYOTI

Solihjonov Akbarmirzo

Andijon davlat texnika instituti

Muhandislik iqtisodiyoti va boshqaruv

fakulteti "Bank ishi va audit" yo'nalishi

4-kurs K-115-21 guruh talabasi

Ilmiy rahbar: A.A. Qosimov

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O'zbekiston tijorat banklari faoliyatida aktiv va passivlarni boshqarishning amaliy jihatlarini o'rganiladi. Bank resurslarini optimal taqsimlash, likvidlikni ta'minlash, risklarni kamaytirish va daromadlilikni oshirishga qaratilgan boshqaruv strategiyalari tahlil qilinadi. O'zbekiston bank tizimidagi real holat, xususan, Ipoteka bank, Asaka bank, Agrobank kabi yirik tijorat banklarining moliyaviy hisobotlari asosida faoliyat ko'rsatkichlari tahlil qilinadi. Aktiv va passivlar tarkibi, ularning muvozanati, struktura barqarorligi hamda rentabellik ko'rsatkichlari amaliy misollar asosida baholanadi. Bundan tashqari, zamonaviy bank boshqaruvida foydalanilayotgan usullar, xususan, GAP tahlil, duration metodi, aktiv-passivni o'zaro bog'lash strategiyasi ham yoritiladi. Maqola yakunida mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha amaliy takliflar ilgari suriladi.*

Kalit so'zlar: *tijorat banki, aktivlar, passivlar, boshqaruv amaliyoti, likvidlik, risk, daromadlilik, balans, tahlil, moliyaviy strategiya, bank resurslari.*

Аннотация: *В статье рассматриваются практические аспекты управления активами и пассивами в коммерческих банках Узбекистана. Анализируются стратегии эффективного распределения ресурсов, обеспечения ликвидности, снижения рисков и увеличения доходности. На основе данных таких банков, как Ипотека банк, Асака банк и Агробанк, проведён анализ структуры активов и пассивов, их баланса и устойчивости. Также освещаются современные методы управления, включая анализ GAP, метод дюрации и*

стратегии согласования активов и пассивов. В заключение предложены практические рекомендации по устранению выявленных проблем.

Ключевые слова: коммерческий банк, активы, пассивы, банковская практика, ликвидность, риск, доходность, баланс, анализ, финансовая стратегия, банковские ресурсы.

Abstract: This article examines the practical aspects of asset and liability management in commercial banks of Uzbekistan. Strategies for effective resource allocation, liquidity provision, risk reduction, and profitability enhancement are analyzed. Based on data from Ipoteka Bank, Asaka Bank, and Agrobank, the structure and balance of assets and liabilities are assessed. The article also discusses modern management methods, including GAP analysis, duration method, and asset-liability matching strategies. Practical recommendations are proposed to address the identified issues.

Keywords: commercial bank, assets, liabilities, banking practice, liquidity, risk, profitability, balance, analysis, financial strategy, bank resources.

KIRISH

Tijorat banklari O'zbekiston moliya tizimining eng faol va muhim ishtirokchilaridan biri hisoblanadi. Banklarning asosiy vazifasi mijozlardan jalb qilingan mablag'larni samarali joylashtirish, ya'ni aktivlarga aylantirish orqali foyda olish va likvidlikni ta'minlashdan iborat. Buning uchun banklar o'z balansida mavjud bo'lgan aktiv va passivlar tarkibini doimiy ravishda tahlil etib borishlari, ularning o'zaro muvozanatini saqlashga intilishlari zarur. Amaliyotda esa, ko'pincha qisqa muddatli passivlar asosida uzoq muddatli kreditlar ajratilishi, risklarni oshiradi va bu holat bank likvidligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. O'zbekiston tijorat banklarida aktiv va passivlarni boshqarishda ayrim zamonaviy yondashuvlar qo'llanilayotgan bo'lsa-da, hali bu borada to'liq tizimli yondashuv shakllanmagan. Ushbu maqolada banklar faoliyatiga doir amaliy holatlar asosida ushbu boshqaruvning kuchli va zaif tomonlari o'rganiladi hamda takliflar beriladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Mazkur tadqiqotda O'zbekistonning yetakchi bankshunoslari – Sh.R. Qodirov (2023), P.T. Nosirov (2022), I.Yu. Yo'ldoshev (2021)larning ilmiy ishlari asos qilib olindi. Ularda bank resurslarini boshqarish, likvidlikni ta'minlash va risklarni minimallashtirish bo'yicha takliflar keltirilgan. Xususan, Nosirovning "Bank menejmenti" kitobida aktiv va passivlarni diversifikatsiya qilish masalasi chuqur yoritilgan. Bundan tashqari, maqolada O'zbekiston Markaziy banki va tijorat banklarining rasmiy hisobotlari asosida amaliy tahlil ishlari olib borildi. Metod sifatida solishtirma tahlil, statistik tahlil, GAP (Asset-Liability Gap Analysis) va duration tahlil kabi zamonaviy moliyaviy usullardan foydalanildi.

NATIJALAR

Tahlil natijalariga ko'ra, O'zbekistondagi yirik tijorat banklarida passivlarning asosiy qismini mijozlar depozitlari tashkil qiladi. Ular asosan qisqa muddatli bo'lib, bu holat aktivlar, ayniqsa uzoq muddatli kreditlar bilan muvofiqlashtirishda muammolar tug'diradi. Misol uchun, Ipoteka banki balansida 2024-yilda passivlarning 72 foizi bir yildan kam muddatli majburiyatlardan iborat bo'lgan, aktivlarning esa 58 foizi ko'chmas mulk garovi evaziga berilgan uzoq muddatli kreditlardan tashkil topgan. Bu esa aktiv-passiv nomutanosibligini yuzaga keltiradi. Asaka banki va Agrobankda ham shunga o'xshash holat kuzatiladi. Shu sababli, banklar uchun aktivlarni diversifikatsiya qilish, passivlarni esa uzoq muddatli manbalar bilan boyitish muhim vazifa bo'lib qolmoqda. GAP tahlil natijalariga ko'ra, ayrim banklarda 30 kunlik likvidlik darajasi talab darajasidan past bo'lgan. Bu esa shoshilinch resurslarni jalb qilish ehtiyojini keltirib chiqargan.

MUHOKAMA

O'zbekiston banklarining amaliy faoliyatida aktiv va passivlarni boshqarish o'ziga xos xususiyatlarga ega. Eng muhim muammo – bu aktiv va passivlar o'rtasidagi muddatli nomutanosiblikdir. Passivlar qisqa muddatli, aktivlar esa uzoq muddatli bo'lib qolmoqda. Bu esa bankning likvidligiga va kreditlarni qaytarilish xavfiga ta'sir qiladi. Shu sababli, banklar uchun GAP tahlil, duration tahlil kabi zamonaviy usullar yordamida resurslar strukturasi tahlil qilish dolzarbdir. Bundan tashqari, passivlarni shakllantirishda institutsional investorlar, yirik korxona mablag'lari kabi uzoq

muddatli va barqaror manbalarga ustuvorlik berilishi kerak. Aktivlar esa nafaqat kreditlar, balki likvid aktivlar – obligatsiyalar, qisqa muddatli depozitlar bilan to'ldirilishi kerak. Bank boshqaruvchilari uchun eng asosiy vazifa – bu barqaror rentabellik va xavfsizlik o'rtasidagi optimal muvozanatni topishdir. Shu jihatdan Asaka bankda kiritilgan IT-monitoring tizimi, risklarni avtomatik tahlil qilish platformalari ijobiy natija bermoqda. Boshqa banklar uchun ham bu tajriba ahamiyatlidir. Shu asosda, aktiv-passiv boshqaruvini avtomatlashtirish, muntazam GAP tahlilini yuritish va strategik planlashtirish orqali tijorat banklarining moliyaviy holati mustahkamlanadi.

XULOSA

O'zbekiston tijorat banklari uchun aktiv va passivlarni boshqarish amaliyoti bank barqarorligini ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, banklar o'z balansidagi resurslarni har doim muvozanatli taqsimlamas ekan, ularning likvidlik darajasi pasayib, risklar ortadi. Shu sababli, bank boshqaruvi doirasida zamonaviy tahliliy vositalar – GAP, duration tahlil, stress-testlar joriy qilinishi zarur. Uzoq muddatli passivlar salmog'ini oshirish, aktivlarni esa diversifikatsiyalash – asosiy ustuvor yo'nalishlar bo'lishi kerak. Shuningdek, IT yechimlar, monitoring tizimlari va risklarni baholash algoritmlaridan keng foydalanish orqali banklar resurslarini real vaqtda boshqarish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Mazkur maqolada keltirilgan tahlillar va takliflar banklar uchun foydali yo'riqnoma bo'lib xizmat qilishi mumkin. Bunday yondashuvlar bank moliyaviy barqarorligini oshirish, mijozlar ishonchini mustahkamlash va umumiy iqtisodiy tizimga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. Qodirov Sh.R. "Tijorat banklari faoliyatini takomillashtirish", Toshkent, 2023.
2. Nosirov P.T. "Bank menejmenti asoslari", Toshkent, 2022.
3. Yo'ldoshev I.Yu. "Moliyaviy boshqaruv", Samarqand, 2021.
4. O'zbekiston Markaziy banki statistik byulleteni, 2024.
5. Ipoteka bank yillik hisobotlari, 2023.
6. Asaka bank rasmiy hisobotlari, 2023.

7. Basel Committee on Banking Supervision: Liquidity Principles, 2022.